

MOLLERUSSA
DESAPAREGUDA

MOLLERUSSA DESAPAREGUDA

Marc Pons Barrachina

SACE/ACPU - Fons AJUNTAMENT DE MOLLERUSSA

Ajuntament
de Mollerussa

Diputació de Lleida

MOLLERUSSA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2023

© dels textos: Marc Pons Barrachina

© del pròleg: Pere Manyosa Codina

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Mollerussa
Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell
Arxiu fotogràfic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
de la Diputació de Lleida

Amb el suport de:

Agraïments:

Pere Manyosa Codina, Carme Rey Escribà, Manuel Roure
Arnaldo, Ramon Pons Montserrat, Joan Romeu Cunill

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

L. Roisin (Ed.) / Fons Carme Rey Escribà

Acrònims:

ACPU (Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell)
AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)
IEFC (Institut d'Estudis fotogràfics de Catalunya)
IEI (Arxiu fotogràfic de l'Institut d'Estudis Ilerdencs
de la Diputació de Lleida)

 @catalunyadesapareguda @efados

 @catalunyades @efados

 @catalunyadesapareguda @Editorial Efadós

ISBN 978-84-19239-86-0

DL B-1938-2023

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Mollerussa, el poble que ve de l'aigua

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Les coses de Mollerussa

Pàg. 12

LA VILACLOSA

Mollerussa: de poble a vila

Pàg. 54

EL CANAL

Mollerussa: de vila a ciutat

Pàg. 94

CARRETERA I ESTACIÓ

Mollerussa: de ciutat a capital

Pàg. 164

L'ENTORN

D'horts a fàbriques

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

MOLLERUSSA, EL POBLE QUE VE DE L'AIGUA

Pere Manyosa i Codina, coordinador de les Aules Universitàries de la UdL a Mollerussa

Mollerussa no és una ciutat amb un patrimoni històric ric que ens permeti imaginar un passat llunyà. El nostre edifici més antic és la capella de Sant Isidori, del segle XVI, i algunes cases de la Vilaclosa conserven elements arquitectònics dels segles XVIII i XIX. Ah!..., i m'explica l'autor d'aquest llibre que a la casa on es va criar (al carrer de Balmes, 1) hi ha un pou de l'època àrab que podria ser l'element constructiu més antic del poble. Però, exceptuant aquests testimonis, no hi ha cap

altre element que ens permeti imaginar com podia ser aquella Mollerussa que va fundar (o refundar) el comte Ermengol V d'Urgell –precisament anomenat «el de Mollerussa»– cap a l'any 1100.

Quatre segles després, els fogatges del 1553 revelen que Mollerussa no era més que un poblet de trenta cases i uns 150 habitants. És aquell poble minúscul al mig d'una plana erma que, tantes vegades, hem vist representat en una aquarel·la de l'època del *Viatge de Cosme de Medici per Espanya i Portugal*. Tres segles més tard, les coses havien canviat ben poc. El cens del 1842 revela que Mollerussa encara era un poblet: un centenar de cases i

800 habitants. L'arribada de les aigües del canal, poc després, seria el revulsiu que canviaria per sempre la fisonomia del poble i de la seva gent. Des de llavors, Mollerussa ha duplicat la població cada quaranta anys.

I aquesta és la història que tenim. Una història que es reflecteix en aquest llibre a través d'unes extraordinàries fotografies antigues que descriuen aquest recorregut i que revelen els grans canvis i transformacions que ha experimentat Mollerussa. De poble a ciutat. El llibre no ens mostra solament aquells canvis en l'aspecte arquitectònic i urbanístic, que són nombrosos i molt sorprenents, sinó la transformació de les persones, de les seves mirades i dels seus posats, en la seva vida quotidiana i en les seves manifestacions festives. Aquest llibre és un passeig a través d'aquesta història nostra que també ens explica el nostre present i ens esbossa el nostre futur.

AUTORIA DESCONEGUDA / Fons MANUEL ROURE ARNALDO

Introducció

LES COSES DE MOLLERUSSA

Marc Pons Barrachina

Mollerussa és una ciutat que, en els darrers 150 anys, ha experimentat una colossal transformació. Ha passat de ser un poble petit de poc més d'un centenar de cases a una petita ciutat de 15.000 veïns, cap de mercat i cap de comarca, que reuneix uns 40.000 habitants i que és la segona àrea econòmica i demogràfica de la regió de Lleida.

Aquest interessantíssim procés de transformació el podem contemplar a través d'una selecció de fotografies que hem obtingut de diversos fons fotogràfics (públics i privats). Són imatges que ens mostren, d'una manera molt il·lustrativa, els veïns, les cases, els carrers i les places que han escrit aquesta història.

Són imatges que ens transporten a una altra època, que ens recorden històries que vam conèixer a través dels nostres pares o dels nostres padrins (els nostres avis, perquè al país d'Urgell, i, per extensió, a les planes de Lleida, els avis sempre els hem anomenat «padrins»). O vivències de la nostra pròpia infantesa que pensàvem que no recordàvem però que guardàvem en un racó amagat de la nostra memòria.

A mi m'ha passat això. Mentre seleccionava les il·lustracions que acabarien apareixent en aquest llibre, recordava les històries que, de petit, m'explicava el meu pare, en Ramon, i que jo escoltava amb atenció assegut sobre una caixa de fruita, buida i girada, a la botiga de casa..., al carrer de Balmes, 1. Històries de bandolers (com la del Parrot de Mollerussa) o de guerrillers carlins (com la del

5 - MOLLERUSA. Carrer Ferrer i Busquets

AUTORIA DESCONEGUDA / Fons CARMEN REYES CRIBIA

LA CASA FORTA

A la pàgina anterior, fotografia de principis del segle xx del carrer de Ferrer i Busquets venint des de Lleida. Al fons de la imatge s'observa la desapareguda Casa Forta, l'edifici que va ser casa consistorial, jutjat i presó. Es va enderrocar als anys quaranta per adreçar el traçat del carrer.

TRACTORISTES

Un grup d'alumnes amb el tractor de pràctiques al pati de la Granja Escola als anys cinquanta, als inicis de l'etapa de mecanització del camp.

ROMERO GRAU LLORENS / IEI - Fons ROMERO GRAU

Rosset de Belianes) o de desastres naturals (com la rubinada de Santa Tecla, que va matar tota la gent del poble d'Eixaders). El Parrot, el Rosset i els morts d'Eixaders no són en aquestes fotografies, però les seves històries són en la mirada i en el posat de la gent, en l'alçat de les cases i en el traçat dels carrers, en l'olor del vi dels cellers i en la de la pols dels carrers, que sí que són protagonistes d'aquestes fotografies.

I m'ha passat, també, que he recordat alguns passatges de la meva infantesa que tenia completament oblidats: els partits de futbol al carrer, o les «batalles de pedres» a la desapareguda Era d'en Jaques, o les corredisses per la banqueta fins a les pales de la Casa Canal, o les tardes d'estiu a les piscines.

Són passatges que tenen color i olor en la memòria: l'olor penetrant de la terra humida del tros després d'una tronada; l'olor àcida de la boira espessa d'hivern, que sí que en fa encara que no ho sembli; l'olor intensa de la fusta dels llapis a l'aula de l'escola de primària; l'olor

dolça del panet de Viena del berenar, amb una presa de xocolata negra. I els colors –a cops intensos, a cops suaus– dels paisatges de la nostra memòria: els colors foscos de les bates de les padrines; la penombra que, a la nit, envaïa els carrers dels afores, només esqueixada per la llum tènue de les bombetes enganxades al capdamunt dels pals de l'electricitat; els colors apagats dels turons de la Serra, aquelles muntanyes pàl·lides i solitàries de graveta; els colors vius de la parada de fruites i verdures de la botiga dels pares; i els colors esclatants de la primavera i l'estiu a les banquetes del canal i del Salt del Duran.

Això és el que m'ha passat i això és el que he volgut que us passi també a vosaltres, a les lectores i als lectors. Que us transporti a través del temps i que us faci reviure els records més entranyables de la vostra infantesa: les històries amb les quals vam créixer, que ens van acompanyar en el camí de la infantesa i que, després, han acompanyat la infantesa dels nostres fills. Les nostres coses. Les coses de Mollerussa.

ANTONI BARTOMEUS I CASANOVAS / AFCEC - Fons ANTONI BARTOMEUS I CASANOVAS

LA VILACLOSA

Mollerussa: de poble a vila

El primer testimoni documentat de l'existència de Mollerussa és de l'any 1079. En aquella època llunyana apareix documentat un llogarret anomenat «Mulieruciam» que durant segles no va ser més que un petit poble d'un centenar d'habitants. Aquells primers carrers van formar la Vilaclosa, un nom que revela que aquell poble primigeni estava reclòs a l'interior d'una muralla. Durant segles, la vida de Mollerussa es va desenvolupar dins d'aquell petit clos murallat. La seva activitat principal va girar al voltant d'un hostel que donava servei al trànsit del Camí Ral entre Lleida i Barcelona. Mollerussa, al bell mig d'un gran secà, era el poble de l'hostal i el d'un centenar de famílies pageses que confiaven l'èxit de la collita a la bondat de la meteorologia. Però, l'any 1861, Mollerussa va iniciar un canvi radical. El canal d'Urgell transformaria per sempre la fesomia del poble, de la seva gent i del seu paisatge. En poc més d'un segle multiplicaria quasi per deu la seva població i es convertiria en la capital de la seva comarca. Havia passat de poble a vila.

CARRER DE JACINT VERDAGUER

El carrer de Jacint Verdaguer en el seu primer tram –entre la plaça del Pla d'Urgell i l'accés a la plaça Major– sempre ha estat un vial comercial. En aquesta fotografia dels anys vint, en primer terme i a l'esquerra, un grup de botigues històriques que, amb el decurs del temps, han canviat de mans i d'activitat, però que continuen obertes. A la voravia i al mig del carrer, un grup de nens de diferents edats revela com les diferències econòmiques entre la població es manifestaven, també, en el vestuari infantil.

AUTORIA DESCONEGUDA / Fons CARMÉ REYESCRIBÀ

